

Motion till riksdagen

1987/88:U411

av Stig Gustafsson m. fl. (s)
om upprustningen till havs och utländska
flottbesök

Garantier om kärnvapenfrihet som villkor för besök av örlogsfartyg i svenska hamnar och sambandet med upprustningen till havs

Trots att supermakterna nyligen tagit ett första steg mot kärnvapenedrustning genom det s. k. INF-avtalet – som för övrigt ej ratificerats – fortgår upprustningen på andra områden, bl. a. till havs. Det kvarstår fortfarande ett starkt behov för de kärnvapenfria staterna att med till buds stående medel söka förmå kärnvapenmakterna att åstadkomma en verklig nedrustning, framför allt i fråga om kärnvapen.

Bakgrunden härtill är följande:

Sverige och andra kärnvapenfria stater som anslutit sig till 1968 års icke-spridningsavtal (NPT) har avstått från egna kärnvapen i utbyte mot att kärnvapenmakterna förpliktat sig att förhandla i uppriktig avsikt om effektiva åtgärder för kärnvapenkapprustningens snara upphörande. 20 år har nu gått sedan avtalet skrevs och kärnvapenmakterna har – även om man tar hänsyn till INF-avtalet – ej uppfyllt sina förpliktelser. Upprustningen har fortsatt. Av FN:s studie om den marina upprustningen framgår att detta till stor del skett till havs. I realiteten har kärnvapenmakterna missbrukat den urgamla folkrättsliga principen om havens frihet. På sikt bör havens frihet enbart få utnyttjas för fredliga ändamål. Några avtal som förhindrar den marina upprustningen finns knappast.

Vad kan då göras? Regeringen har i andra sammanhang, främst i samband med det s k sexnationsinitiativet fullt riktigt hävdat att alla stater både har rätt och skyldighet att delta i strävandena att minska och på sikt eliminera kärnvapenhotet. Den nu inledda dialogen mellan supermakterna hindrar inte de kärnvapenfria staterna från att agera. Uppmärksamheten bör inte blott riktas mot USA och Sovjetunionen utan även mot kärnvapenmakterna England, Frankrike och Kina.

Svenska krav på garantier om kärnvapenfrihet vid örlogsbesök kan därvid vara ett instrument som bla pekar på sambandet med upprustningen till havs och att kärnvapenmakterna hittills inte infriat sina förpliktelser enligt 1968 års icke-spridningsavtal. Fördelen med ett sådant krav är att en regering folkrättsligt sett ensidigt råder över om man skall tillåta örlogsbesök i landets hamnar eller ej. En annan sak är de säkerhetspolitiska konsekvenserna av en skärpt hållning.

En tänkbar effekt är att örlogsbesök från kärnvapenmakterna uteblir. Det bör emellertid vara väsentligare att garantera kärnvapenfrihet på svenskt territorium – också med hänsyn till riskerna i fredstid med sådana vapen – än att några örlogsbesök inte blir av. Till bilden hör att sådana skärpta garantier endast bör avse kärnvapenmakternas örlogsbesök. De blockanslutna länderna på ömse sidor i övrigt kan knappast antas ha kärnvapen ombord under fredstid.

Nästa fråga är om regeringen bör ensidigt införa skärpta krav eller ej. Givetvis bör man, som utrikesutskottet tidigare framhållit, i första hand söka få till stånd en internationell överenskommelse i saken. Lyckas man inte med detta återstår en "mellannivå" där flera kärnvapenfria stater i samarbete fattar liknande ensidiga beslut. Om de bägge första alternativen misslyckas bör Sverige ensidigt skärpa kraven. Effekten av ett ensidigt ställningstagande blir ett vidgat underlag för världsoinionen att påverka sina egna regeringar, precis på samma sätt som Nya Zeelands inställning nu åberopas av världsoinionen för en skärpt hållning från de kärnvapenfria staternas sida mot kärnvapenmakterna.

Det har påståtts att ett ensidigt svenskt ställningstagande skulle försvåra möjligheterna att åstadkomma en nordisk kärnvapenfri zon. Något klart belegg för denna tes finns dock inte. Tvärtom borde sådana ställningstaganden kunna ses som ett första steg i riktning mot att åstadkomma ökad kärnvapenfrihet i det nordiska området. För att inte äventyra möjligheterna till nordiskt samarbete i zonfrågan är det dock angeläget att regeringen söker samarbete på nordisk nivå i frågan om kärnvapenfrihet i hamnarna och undersöker möjligheterna till en gemensam nordisk ståndpunkt.

En annan tänkbar samarbetspartner i frågan är Nya Zeeland. Tillsammans bör de båda regeringarna kunna verka för att flera andra kärnvapenfria staters regeringar skärper sina villkor.

En tredje möjlighet är att regeringen tar upp frågan med de länder som står bakom det s. k. sexnationsinitiativet.

Utrikesutskottet har tidigare pekat på möjligheten att väcka frågan vid FN:s särskilda nedrustningssession och i ESK.

Regeringen bör uppmanas att samtidigt ta upp frågan på samtliga nu angivna sätt. Först härigenom utnyttjas samtliga befintliga möjligheter att verka i frågan. Därvid bör sambandet med upprustningen till havs poängteras.

Ett sådant gemensamt agerande med andra kärnvapenfria stater kan inte strida mot vår neutralitetspolitik lika litet som internationellt samarbete i form av det s. k. sexnationsinitiativet.

Om regeringen inte aktivt engagerar sig i frågan kan man inte bortse från att kommunerna i Sverige kommer att agera mer än hittills. Kommunalrättsligt sett har hävdats att kommunerna i sin egenskap av ägare till hamnarna också kan sätta villkor för fartygsbesök i de egna hamnarna som ligger i kommunernas intresse. I fråga om kärnvapen gäller detta bl. a. om kärnvapen skall betraktas som farligt gods. För rätt att införa farligt gods kan givetvis restriktioner uppställas.

Det finns redan nu flera kommuner som beslutat uppsätta villkor för besök av utländska örlogsfartyg som kan befaras ha kärnvapen ombord. Man

bör också ha klart för sig att de svenska kommunernas agerande inte kan ses isolerat. Motsvarande frågor har väckts i åtskilliga kommunägda hamnar över världen. Bl. a. har frågor av dylik art varit uppe i Norge, Holland, Belgien, Canada och Australien. De svenska kommunerna kan därför sägas ingå i en internationell opinion mot besök av kärnvapenfartyg i hamnarna.

Det är emellertid rimligare att regeringen helst i samarbete med andra kärnvapenfria stater skärper sin hållning än överlämnar frågan åt kommunerna.

Mot. 1987/88
U411

Hemställan

Med hänvisning till vad som anförts i motionen hemställer vi

1. att riksdagen begär att regeringen väcker frågan om uttryckliga garantier för kärnvapenfrihet vid örlogsbesök vid FN:s särskilda nedrustningssession och i ESK,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande möjligheterna till en gemensam nordisk ståndpunkt i frågan om kärnvapenfrihet vid örlogsbesök,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande möjligheterna till ett samarbete med Nya Zeeland i frågan om kärnvapenfrihet vid örlogsbesök samt
4. att riksdagen begär att regeringen tar upp frågan om kärnvapenfrihet vid örlogsbesök inom ramen för det s. k. sexnationsinitiativet.

Stockholm den 25 januari 1988

Stig Gustafsson (s)

●skar Lindkvist (s)

Hans-Göran Franck (s)

Erkki Tammenoksa (s)